

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

יהדות

מחשבה ומוסר

לבתי ספר עצמאיים

הוראות

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	–	נושאים בהשקפת היהדות	–	(20x1)	–	20	נקודות
פרק שני	–	ספרים ומאמרים	–	(10x8)	–	80	נקודות
						100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – נושאים בהשקפת היהדות (20 נקודות)

ענו על שאלה 1.

ענו על שלושה מן הסעיפים א-ה (לכל סעיף – 4 נקודות).

ענו על סעיף ו (חובה) על כל חלקיו – 8 נקודות; סך הכול לכל השאלה – 20 נקודות.

1. כי אתה עמדי

- א. על פי ספר החינוך, "אין לתמוה בצערן של ישראל יותר מכל האומות, כי הכול לטובתם ולכבודם". הסבירו דברים אלה, וכתבו מדוע ה"רשעים" אינם מבינים אותם.
- ב. על פי ספר הכוזרי, כיצד הצדיק מגיב בעת צרה, ואיזה רגש מתעורר בו? הסבירו מדוע רגש זה מתעורר בו.
- ג. הר"ן מציג שתי דרכים של בני אדם להיפטר מצרות. כתבו מה הן שתי הדרכים, והסבירו איזו מהן תואמת את העיקרון שקבע הר"ן בדרשתו.
- ד. המהר"ל ב"דרך חיים" מסביר באמצעות שני משלים – "משל הפשתן" ו"משל הפרות" – מדוע באים ייסורים על הצדיק. כתבו את שני המשלים, והסבירו על פיהם את הסיבות לייסורי הצדיק.
- ה. על פי החזון איש, מאיזו "טעות נושנה" צריך הבוטח בקב"ה להיזהר? כתבו אילו פעולות עליו לנקוט בשעת סכנה, ומה מבושרת לו רוח הקודש השורה עליו.

ענו על סעיף ו (חובה).

- ו. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על כל התת-סעיפים שאחריו.

"שְׁנִיתִי ה' לנגדי תמיד" הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול וכו' (רמ"א, שו"ע או"ח, סי' א'). [...]

אכן יש לדעת, כי בצד התביעה הגדולה שעולה ומתחייבת מכך, הרי לא פחות מזה היא גודל ההתרגשות והנועם הבאים לאדם מהתבוננות נשגבה זו, וליבו מתרחב מעצם מציאות ה' ומעוצם טובתו וחסדו וגודלו של הקב"ה, אשר ברא ושכלל הכול בחוכמה נפלאה כזו, ובריבוי פרטים ועושר גוונים מתחלפים, ופלאות שילובם והתאמתם זה עם זה. ואושר גדול הוא עונג ושמחת לב לאדם לראות את מידת ההטבה והחסד העליון כי רבה היא, עד שמתרונן הלב ועולה על גדותיו ומתעורר לומר שירה ושבח. ועל האדם להתבונן ולראות את מידת רחמיו וטובו של ה' הפרושים על כל הבריא - "חסד ה' מלאה הארץ" (תהלים ל"ג, ה').

ועוד מביא הדבר לשלווה ונחת לאדם, כאשר מכוח ידיעות אלו שרוי הוא בביטחון כי אינו עוזב לגורלו, והוא סמוך ובטוח בה' המנחהו בכל ענייניו אל מחוז מבטחים - "ה' רועי... על מי מִנְחוֹת יְנַהֲלֵנִי... יִנְחֵנִי בְּמַעְגְלֵי צִדְקָה" (תהלים כ"ג, א'-ג'). וגם אם מתרגשים עליו חס ושלוש צרות וקשיים שונים, הוא נושא עיניו אל חסדי ה' ומקווה לרחמי, אשר הוא מלך עוזר ומושיע ומגן - "גם כי אלך בגיא צלִמֹת... אתה עֲמָדִי" (שם, ד').

ובאמת עצם הידיעה על מציאות ה' ממלא את האדם רגשות רוממות, עונג ונועם, בידעו שאין הוא שרוי בעולם שמם וחולין, ושאין הוא רק חלק של מציאות שְׂכוּלָה גשמיות, הבל הבלים שאין לה קיום, אלא יש כאן מציאות נצחית ונשגבה, קודש קודשים, הקדוש ברוך הוא, שהכול נברא ומתקיים והווה מאיתו. אולם יחד עם זה, יש לאדם גם להתבונן ולהתרגש מעוצם הטוב והברכה שיש בהנהגת ה' בעולם.

(שימו לב: המשך הקטע והשאלות בעמוד הבא.)

ובפרט כאשר הוא מתבונן ומתוודע לקרבת הבורא לכל יצוריו, אשר הוא סיבת מציאותו והוא מחיה אותו, ואשר הוא מנהיגו בכל עת ומשגיח על כל פרט ופרט, ודואג לקיומו והמשכיותו בכל נשימה ונשימה. ונמצא מרגיש נוכחותו יתברך הממשית לידו בכל רגע, אשר אין נועם נשגב מזה לאדם, שתמיד המלך הגדול נמצא לידו ופועל למענו, והריהו כיושב בארמון המלוכה בטרקלין המלך וסמוך על שולחנו.

(הרב ל' מיינצברג, ספר **בן מלך**, חכמה ומוסר, תשע"ה, עמ' רסג)

- (1) הסבירו מהי "התביעה הגדולה שעולה ומתחייבת" מן הכלל "שְׁוִיתִי ה' לנגדי תמיד". (2 נקודות)
- (2) על פי הקטע, הסבירו בקצרה כיצד קיום של הכלל "שְׁוִיתִי וכו'" מביא את האדם ל**כל אחת** מן ההרגשות האלה:
 - התרגשות ונועם
 - שלווה ונחת
 - רוממות ועונג
 (3 נקודות)
- (3) על פי הקטע, המתבונן בקרבת ה' "הריהו כיושב בארמון המלוכה". הסבירו מדוע הוא כיושב בארמון המלוכה. (3 נקודות)

פרק שני – ספרים ומאמרים (80 נקודות)

ענו על שמונה מן השאלות 2–13.

בשאלות שבחרתם, ענו על כל הסעיפים (לכל שאלה – 10 נקודות).

2. רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה

- א. הסבירו מה נתן הקב"ה למשה בהר סיני. (2 נקודות)
- ב. מה עשה משה מראש חודש שבט ועד פטירתו? (3 נקודות)
- ג. הסבירו כיצד נוצרו מחלוקות בהלכה לאחר מותו של משה. (3 נקודות)
- ד. מה היה התפקיד של רבי יהודה הנשיא במסירת התורה? (2 נקודות)

3. רמב"ם, שמונה פרקים

- א. "אמרו הקדמונים שיש לנפש בריאות וחולי כמו שיש לגוף בריאות וחולי".
הסבירו מהי בריאות הנפש ומהו חולי הנפש. (3 נקודות)
- ב. הסבירו שתי נקודות דמיון בין חולי הגוף לחולי הנפש. (4 נקודות)
- ג. (1) "כי בשורות לבי אלך" (דברים כ"ט, י"ח); "דרך רשעים כַּאֲפֵלָה" (משלי ד', י"ט).
לאילו שני סוגים של חולי הנפש מכוונים פסוקים אלה?
(2) על פי הרמב"ם, מה יהיה סופם של החולים בנפשם?
(3 נקודות)

4. רמב"ם, הלכות יסודי התורה

- א. "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" (ויקרא י"ח, ה').
(1) על פי הרמב"ם, הסבירו את ההלכה שנלמדת מן הצינון "וחי בהם", וכתבו שני תנאים לקיומה של הלכה זו.
(2) מה דינו של מי שלא קיים הלכה זו?
(5 נקודות)
- ב. על פי הרמב"ם, הסבירו מי נקרא "המחלל את השם". התייחסו בתשובתכם לשתי אפשרויות. (3 נקודות)
- ג. הסבירו מהי שעת שמד וכיצד יש לנהוג בשעת שמד. (2 נקודות)

5. דרשות הר"ן, הדרוש השישי

- א. (1) "המעשים הטובים אין תכלית כוונתם שיעשו האברים, אבל כוונת הלב בהם".
הסבירו מהי "כוונת הלב" על פי הר"ן.
(2) הסבירו כיצד הר"ן מוכיח את דבריו באמצעות דברי חז"ל "ערבים עליי דברי דודיק יותר מיינה של תורה"
(תלמוד בבלי, עבודה זרה לה, ע"א).
(4 נקודות)
- ב. מה חמור יותר ממעשה העבירה? הסבירו מדוע. (2 נקודות)
- ג. (1) מה אפשר ללמוד על מי שעושה מעשה "רחוק מן הטבע"?
(2) איזה מעשה הוא "היותר גדול והיותר רחוק מהטבע"? כתבו את שלושת העקרונות ("פינות") שהר"ן לומד ממעשה זה.
(4 נקודות)

6. רמב"ן, פירוש התורה, הקדמה

- א. "ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי" (שמות כ"ד, י"ב).
 על פי הרמב"ן, הסבירו מה הם "לחת האבן", "התורה" ו"המצוה". (3 נקודות)
- ב. "אל יקשה עליך עניין משנה תורה".
 הסבירו את הקושי המתעורר ב"משנה תורה", ואת התשובה של הרמב"ן לקושי זה. (4 נקודות)
- ג. "הכול נכתב בתורה בפירוש או ברמז".
 (1) כתבו שני דברים שכתובים בתורה ברמז בלבד.
 (2) כתבו שתי דרכים שבהן הדברים האלה רמוזים בתורה.
 (3 נקודות)

7. רמב"ן, פירוש התורה, ויקרא י"ח, כ"ה

- "ותטמא הארץ ואפקד עונה עליה ותקא הארץ..."
 א. אילו שני עוונוֹת מטמאים את הארץ? (3 נקודות)
 ב. הסבירו את הקושי של הרמב"ן בפסוק זה. (3 נקודות)
 ג. הסבירו כיצד הרמב"ן עונה על קושי זה. (4 נקודות)

8. ספר החינוך, מצווה לבנות את בית הבחירה

- א. "אערוך התנצלותי נגד זקניי וארחץ בניקיון כפיי טרם אעלה בית ה'".
 הסבירו מדוע בעל ספר החינוך מתנצל לפני שהוא מבאר את שורשי המצווה לבנות את בית הבחירה. (3 נקודות)
- ב. הסבירו את המטרה של בניין בית הבחירה, וכיצד הקורבנות מסייעים בהשגת מטרה זו. (4 נקודות)
- ג. על פי ספר החינוך יש שני מניעים לקיום המצוות. הסבירו את שני המניעים. (3 נקודות)

9. מהר"ל, דור חיים, פרק א', משנה ב'

- א. "ועיר פרא אדם יולד" (איוב י"א, י"ב).
 הסבירו מדוע האדם אינו יכול להיות "טוב" כבר בלידתו. (2 נקודות)
- ב. המהר"ל אומר שאחד מחלקי "האדם הטוב" הוא "טוב בעצמו".
 (1) הסבירו כיצד אדם נהיה "טוב בעצמו".
 (2) הסבירו מדוע דרך זו היא הדרך היחידה להיעשות "טוב בעצמו".
 (4 נקודות)
- ג. "שלושה עמודי עולם ניתנו לשלושת האבות".
 (1) איזה עמוד עולם ניתן לכול אחד מן האבות? הסבירו מניין למד זאת המהר"ל בנוגע לכל אחד מן האבות.
 (2) איזה קושי המהר"ל מעורר בעניין עמוד התורה? הסבירו כיצד הוא מיישב קושי זה.
 (4 נקודות)

10. רמח"ל, מסילת ישרים

- א. כיצד הרמח"ל מוכיח שתכלית בריאת האדם היא בעולם הבא? כתבו שתי הוכחות. (4 נקודות)
- ב. כתבו את הנמשל שכתב הרמח"ל ל לכל אחד מן הדימויים האלה:
- (1) "כאשר [כפי ש] ידקדקו שוקלי הזהב והפנינים."
- (2) "מי שטרך בערב שבת, יאכל בשבת."
- (3 נקודות)
- ג. "ואם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדין, הוא יהיה האדם השלם."
- (1) נגד מי מתנהלת המלחמה שהרמח"ל מדבר עליה?
- (2) כתבו במה זוכה האדם השלם ובמה תלויה מידת הזכייה שלו.
- (3 נקודות)

11. הרב דסלר, מכתב מאליהו, קונטרס הבחירה

- א. על פי הרב דסלר, הסבירו מדוע רק לאדם שכבר גבר על יצרו יש כוח בחירה. (3 נקודות)
- ב. (1) אדם שעבר עבירה לאחר שכבר "עבר עבירה ושנה בה" – מדוע הוא נענש, הרי כבר "נעשית לו כהיתר" ואינו בוחר ברע?
- (2) על מה נענש תינוק שנשבה?
- (4 נקודות)
- ג. הרב דסלר כתב שני משלים – "משל המעשן" ו"משל שדה הקרב". כתבו אחד מן המשלים האלה, והסבירו את הנמשל. (3 נקודות)

12. האדמו"ר מסלונים, נתיבות שלום, נתיבי טהרת המידות

- א. הסבירו באמצעות "משל העץ" את החשיבות של המידות לדבקות בקב"ה. (4 נקודות)
- ב. מדוע לא נכללו המידות בתרי"ג המצוות? (3 נקודות)
- ג. "האדם לא נברא בעולם, רק לְשִׁבֵּר את הטבע" (צעטיל קטן, ט"ז).
- הסבירו איזה טבע של האדם צריך לשבר, וכיצד עליו לעשות זאת. (3 נקודות)

13. הרב פרידלנדר, שפתי חיים, שבת

- א. "באה שבת באה מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה".
- הסבירו מהי מנוחה זו, ואיזו מלאכה היא גמרה. (2 נקודות)
- ב. הסבירו מהי המנוחה הרצויה לאדם בשבת, ואיזו הבנה נדרשת להשגתה. (4 נקודות)
- ג. "הבריאה ביד הקב"ה כגרזן ביד החרש".
- הסבירו דימוי זה. (2 נקודות)
- ד. הסבירו מדוע "דור המדבר חיו במשך ארבעים שנה בהכרה של שבת". (2 נקודות)

בהצלחה!